LIMBĂ ŞI LITERATURĂ

CU PRIVIRE LA VOCABULARUL DIALECTAL DIN EPOCA DE DIBUIRE A POEZIEI LUI COŞBUC

DE

ACADEMICIAN BARBU LĂZĂREANU

La 9 mai s'au împlinit 35 de ani dela moartea lui George Coşbuc.

În rapsodiile în proză care — într'a doua jumătate a lunii mai din anul 1918 — au ţinut locul necrologurilor, au fost încercări de a se arăta prin câte chipuri mânuitorul vastului vocabular al limbii a izbutit să scoată la iveală, nuanţând, diferitele aspecte ale vieţii (şi ale vietăţilor) de pe întinsul Patriei.

Uitată nu a fost nici cavalcada extraordinară care a întovărăşit ivirea lui în epica şi în pastelistica românească: « cai voinici ce spumegă 'n salt; rânchezitori negri în care bate nebun frâul; El-Zorabi cu nările 'n pământ şi cozile fuiori; roibi înviforaţi care se azvârl în laturi cu turbare; fugari ce răsar la răspântii cu săriturile lăcustei; cai pitici şi plini de glod, şi murgi care în nopţi înnegurate scurmă pământul cu fierul potcoavei ».

În note, în articole, în lecţii înjghebate cu elevi, cu ucenici şi cu unii lucrători între 1918—1922, se căuta a se pune în lumină legătura organică dintre scrisul lui Coşbuc şi literatura graiului popular (folclorul). Şi se accentua asupra meşteşugului său de a desprinde din realitate spre a fi redăruite, cu strălucire, realităţii a atâtora dintre expresiile şi locuţiunile cărora el le-a dat o mai largă circulaţie.

Nu a fost trecută, deci, cu vederea nici admirabila serie de comentarii a unor zicale — serie tipărită de Coşbuc în « Vatra » din 1895 (sub titlul « Vorba ăluia ») — unde se aflau explicate ziceri ca: *Nici în clin nici în mânecă, Lasă-l în moarea lui, La botul calului, Cu căţel cu purcel, Opt cu a brânzei, I-a suflat în borş, A lua lumea 'n cap, Altă căciulă.*

★

Vorbind şi scriind în primii ani de după întâiul război mondial despre anecdotele şi basmele rimate ale lui Coşbuc, spuneam că ele fac parte din

BDD-A10182 © 1953 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.108 (2026-11-17 20:54:55 UTC)

adolescenţa literară a poetului, din anii studenţiei lui la Cluj, când era încă în faza oarecum *regionalistă* a vocabularului său. Ceream pe alocuri ajutorul dialectologilor pentru înţelegerea câtorva din cuvintele cuprinse într'acele legende şi glume. El întrebuinţa termenul *palută* pentru « palat »; folosea cuvântul *hinteu* în loc de « căleaşcă » sau de « rădvan », ca în versurile: « Să-mi pun struţ roşu şi dalb şi cai suri la hinteu alb ». Pentru ceata mai mare de iepe şi de armăsari care se ţin laolaltă pentru prăsilă, făcea mai des apel la « stavele » transilvănene, vocabulă de origine slavă: « Sânt şeptezeci de stave de cai cu păr de aur », « Feciorul prinde frâul, ş'un cal din stavă 'nfrântă ».

Alţi termeni şi alte forme gramaticale — unele de pronunţare *regională* (« N'am nici cal, nici căpeneag »; « Nebuni şi *sâlhuetici* săltau fugari o mie »; « Lenuţo cu-al tău căruţ — vino mai *cătelenuţ* »; « Ruptă dintr'un *raz de soare* ») arată că stihurilor din faza sibiană a muncii sale poetice se cuvine a li se da de către gramatici şi lexicografi luarea-aminte cuvenită.

O expresie — « nu-i modru » — a şi fost obiectul unei atenţii (meritate !).

Printr'o stroţă s'a şi făcut, acum 55 de ani, întâiul pas pentru a da un curs mai puţin local expresiunii amintite:

> In poartă prins cu vijelia
> Sălbatică, bătrânul codru
> Işi spulbera podoaba verii
> Plângând, ca să-l asculţi nu-i modru.

Sânt alcătuite, versurile acestea, de către C. N. Bour, poet dispărut înainte de vreme şi care a căutat, uneori izbânditor, să strunească şi dânsul svăpăielile nărăvitului Pegas. Încăierarea lui aprigă cu rima şi faptul că a *plămădit* mereu cuvântul l-au făcut să ajungă şi la împerecherea rimantă: *codru — modru*. Într'o notiţă, C. N. Bour istoriseşte: « Pentru găsirea unei rime la cuvântul *codru*, revista « *Vatra* » instituise un premiu. Am găsit un cuvânt întrebuinţat prea puţin, ce-i dreptul, dar care e românesc şi poetic. E cuvântul *modru* şi-l ntâlneşti în graiul Românilor din Muscel; înseamnă « nu-i chip ». Pildă: « *Bate vântul frunza 'n codru — Bate, bate de nu-i modru* ».

Işi are cântecul ei această locuţiune (ca şi rima la care a dat naştere), înainte de a fi turnată din cântul poporan în elegia tomnatică a stihuitorului, mort tânăr, C. N. Bour.

Cel care instituise premiul revistei « Vatra » a fost însuşi Coşbuc, unul din cei trei directori ai acestei publicaţii periodice (ceilalţi doi erau: Caragiale şi Slavici). Or, Coşbuc *nu* căuta o rimă la codru. O *avea*. Întrebuinţase expresia « nu-i modru » în poemul *Fulger* [1]. (Faptul că întâmplător o foloseşte în mijlocul

[1] E un poem din faza cibină a talentului său, când tipărea în *Biblioteca poporală a « Tribunei »* legende « din giurul Năsăudului » şi glume versificate cu titlurile: « *Blăstem de mamă* », « *Pe pământul Turcului* ». « *Fata craiului din cetini* ».

BDD-A10182 © 1953 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.108 (2026-11-17 20:54:55 UTC)

versului, nu ca rimă, nu infirmă cele spuse adineaori). Iată versurile:

Demult doresc din apa lui Negură să beu,
Dar n'a fost nici un modru, căci la fântâni stau pază
Trei taberi pânditoare şi rar voinic cutează
Să fure stropi de apă prin vorbe vicleneşti.

Vor veni cândva mărturisirile când ale unor poeţi, când ale unor gramatici că George Coşbuc le-a fost maestru şi învăţător, căci el le-a arătat câtă viaţă nouă pulsează nu numai în stihurile poetului, dar şi câtă bogăţie se află în anume cuvinte ce rătăceau singuratice, fără să le cunoască rostul şi rolul.

Coşbuc a fost unul dintre cei mai cu înţelepciune cunoscători şi folositori ai graiului românesc al mai tuturor regiunilor ţării.

În traducerea monumentalei « Divina Comedie » a lui Dante, admiri în tălmăcitor pe cel care a răspicat, despicat şi recompus cuvintele în beneficiul terţinei româneşti.

Nu o temă, ci un vast câmp de activitate le va deschide cercetătorilor — lingvişti, lexicografi, gramatici — ai scrisului literar al lui George Coşbuc.

BDD-A10182 © 1953 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.108 (2026-11-17 20:54:55 UTC)